

SZEMLE

SZ. M. STYEMENKO

A VEZÉRKAR A HÁBORÚ ÉVEIBEN

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1975. 566 o.)

Az idei könyvhéten került könyvesboltjaink polcaira Szergej Matvejevic Stemenko hadseregtábornok második kötete a háborús évek szovjet vezérkaráról. (Az első magyarul 1969-ben jelent meg „Ahol a győzelmet kovácsolták” címen.)

Már első könyve is felkeltette a magyar katonaelolvások figyelmét. Nemcsak azért, mert reális képet rajzolt Sztálinról, a határozott, követelménytámasztó, a felületességet és mellébeszélést nem tűrő, az érdemeket meglátó és megbecsülő politikai és katonai vezetőről, valamint mert sok világpolitikai jelentőségű részleteseményt mutatott be, hanem azért is, mert megvilágította az olvasók előtt, hogyan végezték a szovjet vezérkari tisztek páratlanul sokoldalú feladataikat a háború folyamán.

A most napvilágot látott kötet éppen ez utóbbi tekintetében gazdagítja az előzőben több helyütt csak vázlatos képet. Már egyes fejezeteinek címei is felkeltik az érdeklődést: Még egyszer a vezérkar munkájáról és beosztottairól; A harci barátság forrásainál (ebből a fejezetből a lengyel hadsereg történetét ismerjük meg); A varsói irányban; Románia felszabadítása; A Sipka-szoros hőseinek útján; Jugoszláviában; Európa középpontjában (ez a fejezet hazánkkal kapcsolatos); Néhány szó a törzsek-ről; Szlovákiában — a Kárpátokon keresztül; Irány Bécs; A másodrendű irány (ebben a részben a Karél-finn arcvon-

alról kaptunk ismereteket); Az európai harcok utolsó terepszakaszain; Elmélkedés a hadvezéri munkáról.

A történelmi memoárok kedvelői valószínűleg már a fejezetcímek alapján is érdeklődéssel veszik kezükbe a könyvet, melynek szerzőjében a szovjet vezérkar egykori hadművelési csoportfőnökét, az utóbbi évtizedben pedig a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői törzsfőnökét tisztelhetik.

A közismerten nagy tudású szovjet tábornoknak ezt az újabb könyvét, amely — mint írja — olvasói kifejezett unszolására készült, ugyanazok az értékek jellemzik mint az elsőt. Stemenko tábornok műve főleg azért érdekes a történészek számára, mert nemcsak az egyes hadműveletek előkészítését és irányítását írta le, hanem a vezérkar igen sokrétű más teendőivel kapcsolatos eseményeket is. Ezek közül a magyar olvasót bizonyára nagyon érdekli majd a szövetséges hadseregek képviselőivel és felszabadított országok egyes politikusaival való találkozások és a kelet-európai országok fasizmus elleni harcának leírása.

Egy egész fejezetet szentel a szerző „Európa középpontjának” vagyis a Magyarországon lejátszódó eseményeknek.

Magyarország felszabadítását a szovjet vezérkar olyan feladatnak tekintette, amelynek végrehajtása jelentős katonai sikert, előnyöket ígért. „Az ország felszabadítása után — írja a szer-

ző — a szovjet csapatok kijuthattak a velük szövetséges Csehszlovákiába, amely közvetlen határos volt a hitleristák országával, s délről átkarolhattuk Németországot. Innen a távolság a fasiszmus barlangjáig már csak néhány száz kilométer. De voltak más elképzeléseink is. Ha Magyarország felszabadul, ez lényegesen megváltoztatja a katonai helyzetet Olaszországban, Jugoszláviában, Görögországban és Albániában. Ez esetben csapásokat mérhetünk az említett országokban levő német fasiszta csoportosítások hátába és elvághatjuk Németországba vezető visszavonulási vonalaikat. Ez a helyzet a hadászati konstelláció új és rendkívül fontos eleme lett volna Európában. Az ellenség felismerte a harccselekmények kifejlődésének lehetséges távlatait és szívesen igyekezett karmai között tartani Magyarországot. Ezt tapasztalhattuk is, ahogy a szovjet csapatok közeledtek Erdélyhez.”

Nagy teret szentel Stemenko hadsereg-tábornok a Horthy-kormányban támadt riadalom bemutatására és a kormányzó tétova „kiugrási” kísérletére. „Nem ismeretes előttem Horthy valódi szándéka — fejt ki a szovjet vezérkar egykori hadművelési csoportfőnöke —, de egy dolog világos: a németekkel a szakítást nagyon rosszul szervezte meg, vagy talán csak a látszat kedvéért csinálta az egészet. A kormányzó nem tudta megteremteni a szükséges kapcsolatot a politikai és katonai vezetés között. A kormányzóhoz hű katonákat nem figyelmeztették, és a fővárosba sem rendelték megbízható katonai egységeket.”

A fejezet további részében több igen lényeges hadművészettörténeti tény kerül megvilágításra. Így: a Kárpátok délről történő megkerülése, a debreceni támadási irány kialakítása, az ellenség budapesti csoportosításának a 2. és a 3. Ukrán Front erőivel történő bekerítése, a Budapest irányába indított német

ellencsapások elhárítása, a dunántúli védelmi hadművelet megszervezése és vezetése. Annak ellenére, hogy e témákat a felszabadulási évforduló kapcsán hazánkban megjelent művek már sok tekintetben megvilágították, mégsem tűnik egyszerű ismétlésnek e kérdések felvetése, mert a vezérkar szemével nézve ezek a tények más megvilágításba kerültek.

A „magyar fejezetben” meleg szavak olvashatók a szovjet katonák és a magyar önkéntesek között a budapesti harcokban született igaz fegyverbarátságról. Az ország más területein állt magyar alegységekről a szerző nem emlékezik meg és sajnos csak egy olyan magyar hadosztályra emlékszik, amelyet az Ideiglenes Kormány a frontra irányított. Ezzel kapcsolatban a magyar kiadók a megfelelő helyen lábjegyzetben megjegyzik, hogy valójában két magyar hadosztály (az 1. és a 6.) tevékenykedett hadművelési területen Ausztriában (1945. április 13-tól). Nem fogadjuk el egyértelműen a könyvnek azt a megállapítását sem, miszerint „Miklós Béla, Vörös János és a kormány többi, korábban Horthy környezetéhez tartozott tagjai, mindenféle módon akadályozták az új Magyarország hadseregének megalakítását.” Több magyar kutató és az 1945-ös debreceni események átélői egy sor ténnyel, okmányokkal és érveléssel bizonyították, hogy a nyolc hadosztály felállítására főként a fegyverzetben mutatkozó hiány és a hadműveletek alakulása miatt nem volt meg a lehetőség.

Végül egy kritikai megjegyzés. A fordítók, szerkesztők ügyelhetek volna a szerző nevére. Az első könyvhöz hasonlóan, a második könyv magyar kiadásának címlapján is „ty” betű olvasható a vezetéknevében, holott az ukrán eredetű név első „e” betűje nem lágyítja a „t”-t.

Móricz Lajos